

І.М. БОБУХ, к.е.н.,

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Не дивлячись на те, що з 30 грудня 2005 року офіційно набуло чинності рішення щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою, прийняте 21 грудня того ж року Радою Міністрів Європейського Союзу, перехідні процеси в економіці нашої країни ще далеко не завершені і потребують докладного дослідження.

Одним з найважливіших макроекономічних показників, які відображають успішність заходів з реформування соціально-економічної системи країни й визначають потенціал її подальшого розвитку, є національне багатство.

У масовій свідомості та засобах масової інформації реформи представляються як сукупність подій, які практично повністю змінили обличчя суспільства. Однак, якщо розглядати процеси на пострадянському просторі з позиції інституціональної теорії, зміни в суспільстві матимуть не такий радикальний характер. На відміну від теорій, які орієнтовані на процеси та події, інституціональна теорія спрямована на виявлення норм та відносин, які є сталими впродовж тривалого часу й визначають основні форми взаємодії соціальних діячів [1].

Інституціональні дослідження, починаючи з 80-х років 20-го сторіччя, є одними з найбільш розповсюджених у соціальних, економічних та політичних науках. Проблеми перехідного суспільства в контексті інституціональної теорії висвітлені в працях Бергера П., Бурдье П., Волкова В., Дюркгейма Е., Єсенгарасва Є., Лукмана Т., Парсонса Т., Рулана Н., Ді Маджио П., і Пауелла У., Зуккера Л. та ін. вчених. Але й до теперішнього часу інституціоналізм не отримав однозначного визначення, представляючи собою складне сполучення різних підходів. Так, за П. Ді Маджио і У.Пауеллом, «інституціоналізм, без сумніву, є самостійним підходом до вивчення соціальних, економічних і політичних феноменів, та все-таки частіше легше досягти згоди з приводу того, що не є таким, ніж домовитися про те, що входить до цього поняття» [2].

Для цілей даної наукової праці інститути розуміються як типові й нормативно обумовлені, сталі форми відношення людей до економічних процесів, зокрема до визначення ролі національного багатства у дослідженні таких процесів. Таке розуміння інститутів виходить з

визначення Е. Дюркгейма, який розумів під інститутами всі звичаї та вірування певного суспільства. Іншими словами, інститути – це всі усталені, типові відносини у суспільстві.

Однією з найважливіших сучасних економічних проблем України є інституціональні дослідження її національного багатства, здійснення вартісної оцінки його величини та впливу на формування матеріальної та духовної культури суспільства, а також його головної та найвищої цінності – людини.

Інституційні підходи до опрацювання теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних з вивченням національного багатства, є достатньо різноманітними. Засади сучасного розуміння сутності та значення категорії «національне багатство» були закладені ще К.Марксом, А.Смітом, Д.Рікардо, У.Петті та іншими класиками політичної економії. А історично першими науковими підходами до дослідження національного багатства були уявлення меркантилістів, серед яких Ч.Давенант, Т.Ман, В.Стаффорд – в Англії, А. Монкретьян – у Франції. Інституційному підходу меркантилістів протистояла трактовка фізіократів, представниками яких були Ф.Кене, В.Мирабо, А.Тюрго та ін.

Дослідженням національного багатства присвячено ряд робіт вітчизняних, російських та радянських вчених, серед яких слід виділити А.І. Анчишкіна, В.Н. Богачова, Є.М. Бухвальда, А.Л. Вайнштейна, С.І.Дорогунцова, В.І.Каца, Я.Б. Квашу, В.М. Кириченко, Я.А. Кронрода, Д.С. Львова, О.І. Ноткіна, Л.І. Нестерова, Б.І. Пасхавера, Д.Б.Пасхавера, Г.Н. Сорокіна, С.Г. Струмиліна, Є.Н. Фреймундта та ін. Але й до теперішнього часу дискусійними питаннями при дослідженні національного багатства залишаються підходи до визначення цієї категорії, перелік елементів, що входять до його складу, та застосування різних методів для їх вартісного обрахунку.

Українській мові, як і російській, властиво використання слова «багатство» в сенсі значного майна, – значного як у порівнянні з сумою потреб особи, якій воно належить, так і у порівнянні з майном інших осіб. Так, за С.І. Ожеговим, багатство – це велика кількість ма-

© І.М. Бобух, 2006

теріальних цінностей, грошей, а багата людина – та, яка має велику кількість майна, в т.ч. грошей, тобто «зажиточна», або має багато цінних якостей [10, с. 47].

Великий крок у розумінні категорії «багатство» зробили А.Сміт та Д.Рікардо, визначивши його як сукупність предметів, які слугують задоволенню людських потреб та належать окремій особі, групі осіб або народу [11, с. 145]. Це визначення ототожнює поняття багатства з поняттям майна взагалі незалежно від величини останнього. В той же час національним вважається те, що відноситься до суспільно-політичного життя нації, пов'язане з її інтересами; властиве даній нації, належить їй, відображає її характер [10, с. 340]. Слід також зазначити, що до середини 20-го сторіччя замість терміну «національне» багатство використовувався термін «народне» багатство.

Першою інституціональною системою економічних поглядів, яка містила в собі наукові елементи дослідження багатства, була теорія меркантилістів. Меркантилізм як економічне вчення та господарська політика, виник в XV–XVI сторіччях, в епоху початкового накопичення капіталу. А, як відомо, історично першою формою капіталу був капітал торговельний. Меркантилізм відобразив переважно інтереси торговельної буржуазії, що народжувалася на той час. Джерелом збільшення багатства було оголошено сферу обертання. Додана вартість розумілася меркантилістами як різниця між вартістю купівлі та продажу товару. Зростання багатства означало постійну торговельну діяльність з позитивним сальдо, результати якої накопичуються. Тому багатство представлялося меркантилістам у вигляді запасів дорогоцінних металів, передусім золота як універсального засобу накопичення на утворення скарбів.

Перенісши таке розуміння багатства на державу в цілому, меркантилізм висунув головною умовою зростання національного багатства наявність активної зовнішньої торгівлі з позитивним сальдо та акумулюванням отриманих коштів у вигляді золотого запасу. Причому, якщо ранній меркантилізм – сукупність методів, спрямованих на залучення благородних металів у країну з-за кордону та обмеження їх вивезення, то зрілий меркантилізм – це намагання утримати гроші в межах країни будь-якими засобами, натомість розвиваючи експортні можливості держави [12].

Меркантилізм не зміг звільнитися від фетишизації торговельних, грошових відносин та в рамках дослідження національного багатства не пішов далі уявлення про нього як про

масу дорогоцінних металів, яка належить суспільству. У XVII сторіччі політика меркантилізму починає стикатися з викликаними нею диспропорціями в економіці. Якщо меркантилізм не йшов далі аналізу закономірностей процесу обертання, то фізіократи почали пошук законів виробництва й розподілу. Перенесення предмету дослідження до сфери виробництва стало найважливішою заслугою фізіократів (К.Маркс назвав їх батьками сучасної політичної економії). Відповідно до їх теорії обсяг національного багатства визначався інтенсивністю «поток» благ, які виробляються в країні.

У Англії, на відміну від Франції, процес розкладу меркантилізму не призвів до виникнення фізіократії, а трансформувався, ввібравши в себе елементи виникаючої трудової теорії вартості. Нова школа політекономії, відкриваючи трудову теорію вартості, отримала назву класичної. «Класики» політичної економії довели всеохоплюючу матеріальну форму багатства, визначивши його як суму споживчих вартостей всіх продуктів в суспільстві. Першим її представником був У.Петті (1623–1687 рр.). У своїй роботі, вперше опублікованій у 1664 р., – «*Verbum sapientii*»¹ У.Петті здійснив оцінку національного багатства Англії, включивши до його складу вартість: землі – 144 млн ф. ст.; домів – 30 млн ф. ст.; флоту – 3 млн ф. ст.; худоби – 36 млн ф. ст.; золотої та срібної монети – 6 млн ф. ст.; виробів, товарів, посуду з золота й срібла та меблів – 31 млн ф. ст. Таким чином, вартість всього майна була оцінена в 250 млн ф. ст.

Вартість землі була оцінена У.Петті шляхом капіталізації 8 млн ф. ст. річної земельної ренти, виходячи зі ставки 5,56%, що відповідає 18-кратному збільшенню. Вартість домів отримана капіталізацією з нормою 8,33 %, яка відповідає 12-ти річним рентам.

Дослідник встановив, що річні витрати населення Англії на всі засоби існування дорівнюють 40 млн ф. ст., передбачаючи, що вони дорівнюють розміру національного доходу (О.Л. Вайнштейн пізніше обґрунтував, що витрати населення менше національного доходу на величину накопичення); рентні доходи від земельної власності – 8 млн ф. ст., а від інших видів власності – 7 млн ф. ст. Віднявши від 40 млн ф. ст. фонду споживання 15 млн ф. ст. ренти, вчений визначив, що праця населення збільшує річний обсяг національного доходу на 25 млн ф. ст. Зіставляючи ренту з майна з його ва-

¹ В пер. – «Слово мудрості»

ртістю (15 та 250 ф. ст.), У.Петті прийшов до висновку, що населення, яке створює матеріальні цінності на 25 млн ф. ст., представляє собою багатство в 417 млн ф. ст., тобто в 1,7 рази перевищує вартість матеріальної складової національного багатства [13].

Подібний інституціональний підхід до оцінки національного багатства Великобританії наприкінці дев'ятнадцятого сторіччя було використано відомим статистиком того часу Джиффеном, який прийняв за основу в своїх розрахунках дані щодо надходжень податку на доходи, капіталізувавши їх для отримання цінності майна за різними відсотками, виходячи з різновиду майна. Наприклад, щоб обчислити капітальну вартість будинків в країні, він помножував на 15 суму доходу з них, відображену в податкових деклараціях, а розмір капіталу фермерів визначав шляхом помноження їх щорічного доходу на 8. Звичайно, результати таких розрахунків є не точними, але вони дали змогу відслідковувати зміни у багатстві країни. За Джиффеном, багатство Великобританії у 1885 році було оцінено в 10 037 млн футів стерлінгів або у 63 167 млн руб. металічних, тоді як при подібній оцінці в 1875 р. – у 8 548 млн ф. ст., а в 1865 р. – 6 113 млн ф. ст. На душу населення у 1885 році цієї показник становив 270 ф. ст., або 1 703 руб. мет. Головні статті, з яких складається наведена вище цифра «народного» багатства у 1885 р., наступні: землі – 1 691 млн ф. ст.; будинки – 1 927 млн ф. ст.; капітал фермерів – 522 млн ф. ст.; капітал у цінних паперах, за виключенням англійського державного боргу – 527 млн ф. ст.; залізниця – 1 008 млн ф. ст.; капітал акціонерних компаній – 1 025 млн ф. ст.; капітал промислових і торговельних підприємств – 541 млн ф. ст.; рухоме майно, яке не обкладається податком на доходи (домашня обстановка, предмети мистецтва) – 960 млн ф. ст.; державне та суспільне майно – 500 млн ф. ст. [11]. Тобто, за Джиффеном, вартість домашньої обстановки та будинків в той час значно перевищувала вартість землі.

Достатньо оригінальними, але теж з явними недоліками, були інституційні підходи, які використали в той час В. Рошер, Амелін, Моні та де-Фовіль для оцінки національного багатства Франції. Вони оцінювали майно Франції від 200 000 до 250 000 млн фр., або відповідно 50 000 до 62 500 млн руб. мет. [8]. В основу розрахунків де-Фовіля було покладено дані щодо суми майна, яке переходить через успадкування та дарування, які з 1826 року обкладені податком, тому ретельно реєструються. Де-Фовіль, приймаючи середню тривалість покоління у 36 років, вважає цінність майна

коління у 36 років, вважає цінність майна, яке передається щорічно, 1/36 всього всього «народного» майна. Оскільки застосований автором прийом мав очевидні вади, автор використовував різні поправки на основі інших джерел. Із загальної цифри у 200 000 млн фр., отриманої за оцінками де-Фовіля, 80 000 млн фр. Приходиться на нерухоме майно, крім будинків; 40 000 млн фр. – на будинки; 30 000 млн фр. – на цінні папери, французькі та закордонні; 50 000 млн фр. – на інше рухоме майно.

Науковий інституційний підхід де-Фовіля використав і Панталеоне здійснивши розрахунки для Італії на основі даних про спадок та дарування, в результаті чого приблизна сума майна приватних осіб була оцінена у 48 000 млн лір або 1 660 лір на одну особу, що відповідає 415 руб. мет. З наведеної суми 29 000 млн лір складає вартість землі, 9 000 млн лір – цінність будівель, а решта приходиться на промислове та інше рухоме майно [11, с. 146].

Подібні підходи застосовувалися й в інших країнах. Цінність народного майна Бельгії була оцінена Васальським наприкінці 70-х років XIX сторіччя у 29 500 млн фр. У Данії Фальбе Гансен на початку 80-х років оцінив багатство країни у 6 500 млн крон (2 251 млн руб. мет.), з яких 4 680 млн крон приходиться на нерухоме, а 2 081 млн крон – на рухоме майно [11, с. 147].

Найбільш масштабні хоча й не найточніші дослідження з цього приводу здійснювалися у Сполучених Штатах Америки, де кожні десять років здійснювався так званий «ценз», за результатами якого збиралися дані про різні види народного майна. За даними «десятого цензу» 1880 року загальна сума «народного» багатства становила 43 642 млн дол. або 56 560 млн руб. мет., яка складалася з наступних головних статей: ферми – 10 197 млн дол.; житлові будівлі та промислове нерухоме майно – 9 881 млн дол.; залізниця з устаткуванням – 5 536 млн дол.; рухоме майно житлових будинків (картини, книги, домашні запаси, паливо та ін.) – 5 000 млн дол.; домашні тварини, землевпорядні засоби та машини – 2 406 млн дол.; запаси землевпорядних та мануфактурних продуктів (три чверті щорічного виробництва та закордонного ввезення) – 6 160 млн дол.; телеграфи, суди та канали – 419 млн дол.; нерухоме майно, звільнене від оподаткування (церкви, школи, суспільні будівлі та ін.) – 2 000 млн дол.; готівка – 612 млн дол.; різне – 619 млн дол. Тобто поняття «народного» багатства отожднювалося з величиною майна, що навіть на той час занадто звужувало загальний обсяг

елементів багатства.

За офіційними розрахунками, здійсненими того часу у США, протягом 30-ти років (з 1850 до 1880 р.) при збільшенні населення на

115 % багатство країни зросло на 512 %, причому його розмір на душу населення збільшився майже втричі – з 308 до 870 дол. або 1 153 руб. мет. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники величини майна Сполучених Штатів Америки за офіційними даними у 1850–80 рр.*

Рік	Населення, млн. чол.	Цінність майна країни за офіційними розрахунками, млн. дол.	Середня сума багатства на одну особу, дол.
1850	23,3	7 136	308
1860	31,5	16 159	510
1870	38,5	30 069	777
1880	50,1	43 642	870

Але, не дивлячись на велику різноманітність інституційних підходів до дослідження національного багатства, які почали формуватися ще у XV–XVII сторіччях, слід зазначити, що найбільш глибоко соціальну природу національного багатства дослідив К.Маркс, сформулювавши основні закони його накопичення. У своїх працях він вперше проаналізував багатство з точки зору подвійності його природи, виділивши суспільну форму та речовий вміст. Важливим моментом в підході К.Маркса було обґрунтування ролі як трудового, так і природного фактору в створенні багатства. Ним також було класифіковано елементи національного багатства на основі ролі його елементів у відтворювальному процесі [14].

Радянська економічна наука до 70-х років, визначаючи сутність національного багатства, розглядала цю категорію крізь призму обмежувальної концепції багатства, тобто трактувала його як суму різних видів майна. Так, інституційний підхід В.М. Кириченко полягає у тому, що науковець обґрунтовує невключення природних ресурсів до складу національного багатства тим, що вони «є не результатами людської праці у сфері виробництва, а дарами природи, тому не мають вартості та ціни й можуть бути виміряні лише у незіставних натуральних показниках» [8, с. 15, 23]. У найбільш загальному вигляді національне багатство вчений визначає як запас матеріальних благ, які складають необхідні умови виробництва та життя людей, що є у суспільства в кожний даний момент процесу виробництва [8, с. 14]. Але насправді природні ресурси мають конкретну вартість як на внутрішньому, так і на світовому ринках. А проблема полягає у тому, що джерелом цих ресурсів є дійсно природний дар, тому

він має використовуватись відповідно – даруватися людям цієї країни, спрямовуватись на соціальні програми та т. ін. Тобто основне питання тут у джерелах формування та напрямі використання, але, безсумнівно, природні ресурси є повноправним елементом національного багатства, мають цілком реальну ціну, яка має бути обрахованою та включеною до загального обсягу.

Ще більш вузькою, ніж у В.М. Кириченко, є трактовка національного багатства О.І.Ноткиним, Я.А.Конродом, А.Л.Вайнштейном, В.А.Соболев, Т.В.Рябушкиним, згідно з якою до національного багатства слід відносити лише накопичені матеріальні блага, створені працею людини. З описаних вище причин таке трактування національного багатства не може бути підґрунтям його сучасної економічної оцінки.

Слід зазначити, що з 70-х рр. розповсюдження набув інституційний підхід економістів, які розглядали національне багатство як суму майнових та природних складників. Так, у словнику за ред. О.М.Азріліяна наведено визначення національного багатства як сукупності матеріальних благ, створених працею попередніх та нинішніх поколінь та залучених в процес відтворення природних ресурсів, які знаходяться у розпорядженні суспільства.

Підхід Є.Н.Фреймундта до розгляду категорії національного багатства є дещо ширшим, ніж у вищезгаданих дослідників, оскільки він включає до його складу сукупність речових матеріальних благ країни, в яких уособлюється вся накопичена праця людей за попередній період життя всіх поколінь, та природні багатства країни, а також накопичений досвід працівників з оволодіння технікою виробництва, ви-

*Складено автором за даними: [11. с. 147].

вченню природного багатства та рівня його використання. Але таке визначення також не можна вважати вичерпним, оскільки серед нематеріальних елементів до складу національного багатства включається лише речові матеріальні блага, а один з нематеріальних елементів лише «уособлюється», в той час як решта не розглядається взагалі.

Є.М. Бухвальд та Л.І. Нестеров представляють національне багатство як результат постійно поновлюваного процесу накопичення та використання суспільством матеріальних і духовних результатів праці й природних ресурсів, які експлуатуються, для задоволення як поточних, так і тривалих потреб економічного зростання. Але до рамок такого трактування не вписується ряд важливих елементів національного багатства, зокрема інтелектуальна власність, демографічний, інформаційний потенціал та ін., які не є «матеріальними й духовними результатами праці» і не є природними ресурсами. Загалом, елементний склад національного багатства, представлений науковцями, є занадто вузьким і включає лише основний капітал, матеріальні оборотні засоби, домашнє майно населення, лісові ресурси, сільськогосподарські угіддя та мінерально-сировинні ресурси.

Саме тому слушним став підхід Д.Б.Пасхавера, сформований на початку 90-х рр. минулого сторіччя, щодо додавання до його складу, крім виробничих і «невиробничих» фондів, особистого майна населення й природних ресурсів також інформаційного, фінансового та освітянського потенціалу суспільства [12, с. 7].

А найширшим на теперішній час є перелік елементів національного багатства, врахований вченими РВПС України НАН України при визначенні його величини станом на 01.01.1996 р. Науковцями під керівництвом С.І.Дорогунцова була здійснена перша на теренах незалежної України комплексна оцінка її національного багатства, яка мала велике значення для розвитку держави й формування інституціональної системи її перехідної економіки. За їх оцінками, національне багатство України по балансовій вартості за внутрішніми поточними цінами становило на той період 5,58 трлн грн., або 3,1 трлн дол. США, а за світовими цінами – 25,91 трлн грн., або 14,39 трлн дол. США². По залишковій вартості обсяг національного багатства, за розрахунками вчених РВПС України НАН України, дорівнював за

внутрішніми поточними цінами 5,28 трлн грн., або 2,94 трлн дол. США, а за світовими цінами – 25,22 трлн грн., або 14,01 трлн дол. США [3, с. 112]. До складу національного багатства, за оцінками вчених, увійшли такі елементи (у млрд. грн. за світовими цінами по залишковій вартості): природно-ресурсний потенціал – 8986,00; матеріально-речовий потенціал виробничої сфери – 602,08; матеріально-речовий потенціал невиробничої сфери – 987,86; матеріально-речовий потенціал воєнної сфери і цивільної оборони – 387,30; валютні кошти підприємств і організацій – 1,75; об'єкти власності за кордоном – 0,21; особисте майно громадян – 70,58; нематеріальні елементи національного багатства – 14190,12; сальдо платіжного балансу – -2160,00 [3, с. 104-112]. Причому до складу нематеріальних елементів національного багатства включено пам'ятки історії і культури та релігійні організації.

Але, не дивлячись на широкий спектр елементів, які включаються до складу національного багатства сучасною економічною наукою, він потребує перегляду з огляду на необхідність їх вартісної економічної оцінки. А для характеристики місця, яке займає національне багатство в суспільно-економічній системі країни, його доцільно визначати як вартісно вимірювану ціннісну характеристику відтворювального процесу країни, яка є одночасно його результатом і передумовою.

Крім того, удосконалення потребують й інституційні підходи щодо методології і методики економічної оцінки окремих елементів національного багатства. Насамперед це стосується такої важливої його складової, як природні ресурси. Так, ряд науковців включають такі ресурси до складу національного багатства «на базі витрат, пов'язаних з їх підготовкою до використання або на відтворення» [4, с. 94]. Але затратний метод дозволяє лише виявити кількість праці, вкладеної в освоєння, облаштування певного виду природних ресурсів, і не дає уявлення про їх якість та розмір доходу, який отримується за умови їх економічної реалізації – ренти.

Слід зазначити, що О.С.Астаховим та В.С.Міщенко визнається важливість «порівняльної (відносної) оцінки ресурсу як диференціальної оцінки його продуктивності» [5, с. 8], але вони відрізняють її від «повної вартісної (абсолютної) оцінки», яку вони вважають за необхідне використовувати при оцінці національного багатства, не включаючи першого виду оцінок, що є недоцільним.

Сучасна інституційна система поглядів

² Перерахунок американського долара в гривню проведено за курсом 1996 року: 1 дол. США = 1,8 грн.

на дослідження національного багатства, яка є основною інформаційною базою, що свідчить про успішність реформування господарства України на перехідному етапі, стала результатом трансформації різних підходів, які продовжують впливати на визначення його сутності та ролі для формування та вирішення проблем сучасної економіки.

Література

1. Е.Ж. Есенгараев Переходное общество: институциональный анализ / http://www.soc.ru.ru/publications/pts/esengaraev_3.shtml
2. Di Maggio P., Powell W. Introduction/ The new institutionalism in organizational analysis. Chicago, 1991. – p. 1.
3. Національне багатство України / За ред. Дорогунцова С.І. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 224 с.
4. Дорогунцов С.І., Хвесик М.А., Головинський І.Л. Водні ресурси України (проблеми теорії та методології): Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 227 с.
5. В.С.Мищенко Минерально-сырьевой комплекс Украинской ССР. – К: Наукова думка, 1987. – 232 с.
6. Астахов А.С. Экономическая оценка запасов полезных ископаемых. – М.: Недра, 1981.

– 281 с.

7. Антология экономической классики / В.Петти, А.Смит, Д.Рикардо. – М.: «Эконом», «Ключ», 1993. – 475 с.
8. Кириченко В.Н. Национальное богатство СССР. – М.: Экономика, 1964. – 215 с.
9. И.Х. Озеровъ Итоги экономического развития XIX века. – СПб.: «Типография В. Киршбаума», 1902. – 83 с.
10. С.И.Ожегов Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1986. – 798 с.
11. Ф.А.Брокгауз, И.А.Ефрон Энциклопедический словарь. – СПб.: Типо-Литография И.А.Ефрона, 1891. – В 82 т. – Т. 7. – 472 с.
12. Д.Б.Пасхавер Статистико-экономический анализ национального богатства и производственного потенциала СССР: Автоерф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.11 / КИНХ им. Д.С.Коротченко. – К., 1991. – 20 с.
13. У.Петти Слово мудрости. – Соцэкгиз, 1940. – с. 80.
14. Маркс К. Капитал. – У 3-х т. – Т. 1 / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. – У 50 т. – Т. 23. М.: Государственное издательство политической литературы, 1960. – 784 с.

Статья поступила в редакцию 03.01.2006

А.Б. МИРОШНИЧЕНКО,

Донецкий национальный технический университет

НАУЧНЫЕ КОНЦЕПЦИИ СТИМУЛИРОВАНИЯ РОСТА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА

Накопленные в отечественной и мировой практике опыт эволюционного развития общественных отношений свидетельствует о том, что при всем многообразии социально-политических форм организации взаимодействия людей в обществе, центральной и главенствующей проблемой является стимулирование роста эффективности производства. Вместе с тем отдельные важные вопросы теории и практики стимулирования эффективности производства на предприятиях не реализованы и требуют дальнейшего исследования. В частности далеки от совершенства системы стимулирования работников предприятий на современном этапе.

Целью настоящей статьи является систематизация существующих концепций стимулирования роста производства.

Современная неоклассическая экономическая теория рассматривает экономику как экономическую организацию, то есть экономика является созданной людьми системой, в рамках которой люди взаимодействуют друг с другом, реализуя свои экономические цели. Экономическая система – это часть общественной системы, сфера человеческой деятельности, в которой осуществляется производство, обмен, распределение и потребление продуктов, услуг и факторов производства. С этой точки зрения, экономическая система рассматривается как взаимосвязь людей и организаций, причем в данном случае организации более низких уровней взаимодействуют с организациями более высоких уровней.[1]

© А.Б. Мирошниченко, 2006